

Az Internet és a jog

Az Internettel kapcsolatban felmerülő jogi kérdéseket érzékenyen és öncélú szigor nélkül kell kezelni, szem előtt tartva, hogy a hálózati társadalom morálja és normái nem teljesen egyeznek meg a jogalkotó, illetve a jogalkalmazó elképzeléseivel. Jogszabályok csakis ott kellene, ahol a felhasználók, illetve a tartalomszolgáltatók önszabályozása és a netikett már nem elegendő. Az Internet jogi szempontból fontos tulajdonságai a nyitottság, a decentralizáltság, a globalitás, az anonimitás, valamint az ellenőrzés hiánya és a folyamatos technikai fejlődés. Az Internet jogi szabályozása sok akadályba ütközik a „hálózati társadalom” határozott ellenállása miatt is. Az Internet és a jog fő kapcsolódási területeit a szerző a következőkben látja: a szellemi alkotások és a magánszféra védelme, a szólásszabadság és a kéretlen reklám ellentmondásai, az e-gazdasággal összefüggő és egyéb számítógépes bűncselekmények.

Szerzői információ:

Nagy Dorottya

Jogász, az ELTE Jogi Karán végzett 2003-ban. Egyetemi tanulmányai alatt gyakornokoskodott az Igazságügyi Minisztériumban, a Pest Központi Kerületi Bíróságon, továbbá az *Index.hu* „Tech” rovatánál, s részt vett a Páneurópai Jogász Unió tevékenységében. A jogi egyetem elvégzése után jogi előadó egy telecom cégcsoportnál, jelenleg pedig ügyvédjelölt a Csabai és Társai Ügyvédi Irodában. 1998 és 2002 között a BKÁE Széchenyi István Társadalomtudományi Szakkollégiumának tagja volt. 2001 óta az ELTE Média Centrum kommunikáció szakos hallgatója. 2004 óta az Információs Társadalom- és Trendkutató Központ (ITTK) jogi műhelyének tagja. Szerzői jogi, Internet-jogi és magánjogi témákban publikál cikkeket és tanulmányokat, jogi szövegeket fordít angolról magyarra. Tanulmányainak egy része hozzáférhető saját honlapján (www.jeux.hu), illetve az általa szerkesztett internetjogi honlapon (www.internetjog.lap.hu).

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Nagy Dorottya. „Az Internet és a jog”. *Információs Társadalom* IV, 1. szám (2004): 58–68.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.IV.2004.1.4>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

Nagy Dorottya

Az Internet és a jog

Prológus

„A ma mindenre kiterjedő fejlődés nem egyéb, mint a tegnap képtelensége.”

Luigi Barzani, Corriere della Sera, 1910.¹

Az elmúlt években világszerte rohamléptekben nőtt az Internet-penetráció: a boldog békeidőkben harmincnyolc év kellett az ötvenmilliomodik rádió-előfizető bejegyzéséhez, majd a háború után tizenöt évre volt szükség ugyanennyi TV-előfizetőhöz, és tizenhat év telt el az ötvenmilliomodik számítógép megvásárlásáig, viszont csupán három év elég volt ahhoz, hogy ugyanennyi számítógép kapcsolódjon rá az Internetre. Egyre lázasabban igyekszik mindenki bejáratot keresni „az ezer bejáratú hálózatba”.²

Az Internet számtalan rendkívül bonyolult kérdést vet fel társadalmi, gazdasági, jogi, filozófiai és kulturális szempontból egyaránt. Minden eddigőtől különböző, a korábbiaknál sokrétűbb médium, s minden általa generált probléma is összetett. Egy összekuszálódott jogi eset számai például nem bogyozhatók ki steril laboratóriumi körülmények között, jogelméleti megfontolások segítségével: mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak ismernie kell az információs technológiát, ami nap, mint nap meglepő előrelépéseket produkál. A felmerülő jogi kérdéseket érzékenyen és öncélú szigor nélkül kell kezelni, szem előtt tartva, hogy a hálózati társadalom morálja és normái esetleg nem teljesen egyeznek meg a jogalkotó, illetve a jogalkalmazó elképzeléseivel.

A jog és a hálózati világ érdekei között meg kell találni az arany középutat, hiszen „az Internet a szabadság leghatalmasabb zászlóvivőinek egyike”,³ és ez megőrzendő érték, viszont jogszabályok is kellenek, de csakis ott, ahol a felhasználók, illetve a tartalomszolgáltatók önszabályozása és a *netikett* már nem elegendő a felmerülő problémák megoldására. A törvényalkotó szervek sajnos általában hajlamosak úgy vélekedni, hogy a jogszabály mindent megoldó csodaszer. Mindazonáltal nem kívánom túldramatizálni a kérdést, hiszen a jogalkotók – a nemzetközi előírásokat is figyelembe véve – Magyarországon is sok jó megoldást vezettek be, és már meghatározták azokat az irányvonalakat, amelyek mentén feltérképezhetők az Internet szabályozandó területei.

¹ idézi John Berger, "G." című regényében. Európa, Budapest, 1976.

² „Network with a thousand entrances”. Barthes, Roland, Trans. Richard Miller. New York: Hill and Wang, 1974

³ Vinton G. Cerf: „Truth and the Internet”. <http://www.isoc.org/internet/conduct/truth.shtml>

Az Internet jogi szempontból releváns tulajdonságai

„Az Internet [...] egyetemes kommunikációs lehetőségeket biztosító, globális felhasználói alap.”
Wernhard Möchsel⁴

Az Internet összekapcsolt számítógépek világméretű hálózata, olyan globális információs rendszer, amely a hálózatba bekapcsolódott felhasználók számára korlátlan kommunikációt tesz lehetővé, függetlenül térbeli elhelyezkedésüktől. Struktúráját tekintve hasonló a telefonhálózatokhoz. Az Internet technológiájának lényege abban áll, hogy lehetővé teszi az adatátvitelt egymástól földrajzilag távol elhelyezkedő számítógépek között. A folyamatos továbbfejlesztésnek köszönhetően – amiben kezdetben nagy szerepet játszott a svájci CERN laboratórium – az Internet ma multimediális felülettel áll rendelkezésünkre. Így már nemcsak szövegek, hanem képek, hangok vagy akár mozgóképek is továbbíthatók, egyszóval bármi, ami digitális formában feldolgozható.

Az Internetet „gyermekkorában” – körülbelül 20 évvel ezelőtt – még csak katonai célokra, illetve a tudományos kutatómunka támogatására használták, és nem sokan sejtették, mekkora lehetőségek rejlenek benne a közélet számára is. Közhasznú felhasználásának ötlete csak a 80-as évek közepétől mozgatta meg az emberek fantáziáját. Igazi karrierje a 90-es években kezdődött, amikor az üzleti élet kezdte felfedezni magának. Ettől kezdve vált napjaink egyik legtöbbször emlegetett, nagy lehetőségeket kínáló területévé.⁵

A világháló fogalma gyakorta keveredik a kibertér képzetével, habár a kettő korántsem ugyanazt jelenti. A kibertér többdimenziós, konszenzuális tér, ahol az információk nemcsak láthatóak és hallhatóak, hanem akár tapinthatóak is, szemben a meglévő hálózatok még mindig elsősorban írásbeli kommunikációs lehetőségeket biztosító információs szupersztrádjával.⁶ Napjainkban a szó szoros értelmében vett kibertér egyelőre csak kezdetleges formában létezik, előfutárai – az Internet és a World Wide Web – azonban már sejtetik dimenzióit.⁷

Az Internet jogi kérdéseinek tárgyalása előtt érdemesnek tűnik áttekinteni főbb tulajdonságait. Mindenek előtt szót kell ejtenünk a *nyitottságról*. Az Internet nyitott hálózat – az csatlakozhat rá, aki akar, és a működését leíró szabványok és dokumentumok is mind nyilvánosak és ingyen elérhetők. Használatuk csak a „hagyományos” távközlési vonalak igénybevételének és a saját számítógépes terminálunk fenntartásának a költségeit kell viselnünk. A multimediális világháló böngészőprogramjai számtalan eszközt adnak a kezünkbe a számunkra fontos információk megtalálásához és feldolgozásához.

⁴ Wernhard Möchsel: „Az Internet-használat versenyjogi és szerzői jogi aspektusai”. Jogtudományi Közlemény, 1998/10.:369

⁵ <http://www.szikszi.sulinet.hu/szakdolgozat/internet.html>

⁶ Fehér Katalin: „Metaforák a virtuális valóság jellemzésére a magyar sajtóban”. Jel-Kép, 1999/4.:51

⁷ Erdődi Katalin - Nagy Dorottya: „A kibertér ideológiai és utópiái”. TDK dolgozat, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Szociológia Szekció. II. helyezett 2001 május, OTDK különdíj 2003.

Az Internet további fontos attribútumai a *multimedialitás* és az *interaktivitás*. Az úgynevezett „multimédiás” számítógépek egyszerre képesek televíziós műsorok vételére, képeket és hangfelvételeket tartalmazó CD-lemezek lejátszására, hagyományos számítástechnikai feladatok elvégzésére, számítógép-hálózatokhoz való csatlakozásra, továbbá telefon és fax szolgáltatásokra is, tehát a digitalizált formában megjelenő információ átviteli és feldolgozási lehetőségei ezeken a számítógépeken szinte korlátlanok. Az elektronikus kommunikáció esetében az információ olyan formában is megjelenhet, ami felbontja a linearitás kötöttségeit, és a struktúrák, illetve a megjelenési formák tekintetében a lehetőségek gyakorlatilag végtelen számú variációja tárul elénk. A hálózati kommunikáció azonban még ezeket a lehetőségeket is megsokszorozza, hiszen a korábban rendelkezésünkre állt kommunikáció-típusok, a *one-to-one* (egy feladótól egy címzethez – pl. telefon) és a *one-to-many* (egy feladótól sok címzethez – pl. könyv, újság, televízió) típusú kommunikációhoz itt egy újabb lehetőség társul: a *many-to-many* (sok feladótól sok címzethez) típusú kommunikáció. A magányos internetező a világhálón nem csupán a feladók által felkínált fogadási lehetőségekkel élhet, hanem számtalan olyan felhasználási móddal is, amelyek figyelembe veszik az információ vételéhez vagy fogadásához más kommunikációs partnerek rendelkezésére álló technikai lehetőségeket is. Az információ olyan formában és struktúrában jelenik meg előttünk, amit nem csupán a mi választásunk határoz meg, hanem mindazoké, akik az adott kommunikációs közösség részesei. Ez a közösség pedig potenciálisan már ma is több millió ember.⁸ Aktív tagjai a felkínált információk közül maguk választanak, s amire szükségük van, azt a saját számítógépükre letöltve elektronikusan rögzíthetik, megváltoztathatják és automatikusan reprodukálhatják.⁹

Az Internet *digitális* jellege szintén kiemelendő, mivel „a multimédia nem jöhett volna létre, ha nem fejlődik ki a digitális tárolás. Pontosabban, korunkban [...] digitálisan tudunk bármilyen jelet, hangot, képet, szöveget szétszedni és összerakni. Minden igenre és nemre bontható. [...] A multimédia esetében nem csupán raktározásról van szó. Az eltárolt kép, hang és szöveges információ egyidejű megjelenítésén túl kapcsolódások és átmenetek – ha úgy tetszik, egy úthálózat összetevői – is be vannak építve az adatbázisokat kezelő szoftverbe, az egyik felhasználói felületből természetesen átléphetünk egy másikba, abból egy harmadikba és tovább; önálló felfedezőutakat tehetünk az eltárolt információrengetegben. A multimédia jelenlegi állapotában a gépek sebessége és memóriakapacitása jelenti a limitet.”¹⁰

Szorosan kapcsolódik ehhez a *konvergencia* jelensége. Az utóbbi évtizedekben kezdődött meg az addig egymástól független telekommunikáció és a számítástechnika integrálódása. A számítástechnika és a távközlés integrálódását az adatok tárolásának és továbbításának digitális jellege teszi lehetővé. Maga az információtartalom ugyancsak digitalizálható.¹¹ A konvergencia tehát a különböző hálózati platformoknak azon a képességén alapul, hogy alapvetően hasonló szolgáltatásfajtákat hordozhatnak, és az olyan eszközök összefonódásában jelenik meg, mint például a telefon, a televízió és a személyi számítógép.¹²

⁸ Liszka Tamás: „Multimédia a Weben”. <http://www.fil.hu/uniworld/>

⁹ Gyertyánfy Péter: „Jogharmonizáció az információs társadalomban”. Magyar Tudomány, 1998/2.

¹⁰ Sugár János: „A gondolkodás médiuma”. <http://www.artpool.hu/hypermedia/medium.html>

¹¹ „Információgazdaság és információs társadalom”. http://www.net.hu/telecomputer/2_09/18_1.htm

¹² Európai Bizottság, Brüsszel, 1997 december 3., http://www.itb.hu/dokumentumok/zold_konyv/zold_konyv_3.htm

Az Internet további jellemzői közé tartozik a *decentralizáltság*, a *globalitás*, az *anonimitás*, az *ellenőrzés hiánya* és a folyamatos *technikai fejlődés*.

Az Internet mint decentralizált hálózat, irányítás nélkül is működőképes, egymással mellérendelt viszonyban álló egységek láncolataiból tevődik össze, s akár egy nukleáris támadást is képes lehet túlélni.¹³ A hálózatban természetesen vannak olyan pontok, ahol több szál összefut, ezek között a csomópontok között nincs hierarchia.

A *globalitás* annyit jelent, hogy „a Net az első olyan közösség (vagy kisközösségek folyton átalakuló összessége) a történelemben, amely tényleg az egész világot magába foglalja.”¹⁴

Az *anonimitás* azonban csak látszólag áll fenn, szörfözéseink útvonala a legtöbb esetben visszakereshető egy naplózó program révén. Telefonos Internet-kapcsolat esetén a szolgáltatónk megismeri a telefonszámunkat és a pontos időt is, amikor tárcsáztunk. A különféle honlapok fenntartói is szorgosan gyűjtögetik az ilyen adatokat. Személyi adatainkat esetleg névtelen szerver választásával védhetjük meg. Ilyen szolgáltatóknál egy belépő oldalon kell megadni a felkeresendő URL-címeket. Igaz, hogy ily módon hosszabb idő alatt jutunk el a célunkhoz, ám a szolgáltató oldal minden ránk vonatkozó információt kiszűr, semmitmondó értékekkel helyettesíti személyes adatainkat. Ennek a megoldásnak van ingyenes változata is¹⁵, de ha ezt választjuk, nem menekülünk meg a hirdetésektől. Emellett rendelkezésünkre állnak a névtelen *proxy*¹⁶ és a kerülő utakat biztosító e-mail¹⁷ szolgáltatások is. Általában azonban ajánlatos az óvatosság az ingyenes e-mail szolgáltatókkal szemben, mert rajtuk keresztül a reklámok minden adatvédelem ellenére eltalálnak postafiókunkba.

Az Internet és a jog találkozása

„A jogi rend az egyik legsodálatosabb és legfélelmetesebb utópisztikus emberi törekvés”
(Fuller)¹⁸

Feltehető a kérdés, hogy az Internet és a jog egyáltalán érintkezik-e valahol. A válasz természetesen igen, hiszen látszólag semmi ok nincs arra, hogy ezt a viszonylag új médiumot ne tartsa kordában a jog. A „kordában tartás” igénye a hálózati közösségekben természetesen meglehetősen nagy ellenszenvet vált ki, és gúnyos mosolyt varázsol azoknak az arcára, akik szkeptikusan figyelik a technológiai fejlődés és a jog párharcát.

¹³ Verebics János: A tér, a szabadság, a normák, 16. p., www.extra.hu/verebics

¹⁴ Verebics János: Coltok szava, délidőben. 2. p. www.extra.hu/verebics

¹⁵ www.anonymizer.com

¹⁶ Az Interneten a szervereket a közvetlen kapcsolat előtt kell kiválasztani. A keresett oldal nem közvetlenül a böngészőn, hanem a proxyn keresztül fut, amit a számítógépünkön kívül található átmeneti tár szolgál ki. Előnye, hogy a felhasználóra vonatkozó összes adatot zárolja. Névtelenül a világhálón, kerülőutak a szörfdeszkának. www.computerpanorama.hu,

¹⁷ Re-Mail szerver használata révén ismertetőjelek nélkül küldhetünk leveleket. Azokat az adatokat, amelyekből az útvonal visszakövethető, automatikusan eltávolítják. Névtelenül a világhálón, kerülőutak a szörfdeszkának. www.computerpanorama.hu

¹⁸ Fuller, L.: *The Mortality of Law*, Yale, 1975:96.

Az Internet jogi szabályozása valóban sok akadályba ütközik, egyrészt az említett tulajdonságokból adódóan, másrészt a „hálózati társadalom” (*Net society*) határozott ellenállása és a gyorsan fejlődő technológia miatt is. Ezekhez még hozzájárul a hálózat „multi-jurisdikcionális” jellege, az Internet ugyanis túlmutat azokon az immár „hagyományos” jogi problémákon, amelyek annak idején a telefon, a távíró, a rádió vagy a műholdak forradalmi újszerűségéből adódtak.¹⁹

Az anarchiától a netikettig

„Az első időkben, 1993-1994 táján sokan gondolkodtak úgy, hogy az Internet ön-szabályozó világ, ahol nincs szükség a kormányok beavatkozására, sőt elfogadható, ha időről időre anarchia uralkodik.”²⁰ Jelenleg is rengeteg anarchista nézet kap hangot a világhálón. A különféle híres és kevésbé ismertté vált áramlatok közül itt a hírhedt „netanarchista” és „technopróféta” Hakim Bey²¹ nevét és a jog-anarchista (pontosabban a szerzői jog érvényesítése ellen fellépő) *RHONDA Kezdeményezést*²² érdemes kiemelni.²³

Az Internet viszonylag hosszú ideig elsősorban egyetemi oktatók és hallgatók, vagyis csak egy viszonylag kis csoport számára volt hozzáférhető, és hosszú ideig szinte érintetlen szabadságot élvezett.²⁴ Napjainkban sok felhasználó még mindig úgy tekint rá, mint a szabad információszerzés utolsó, legnehezebben kikezdhető védőbástyájára. Az internetezők általános felfogása szerint elégséges a belső ellenőrzés és egy olyan viselkedési normarendszer – a *netikett* – betartása, ami ugyan nem jog, de saját speciális szankcióival²⁵ képes kordában tartani a szabálysértőket. A *netikett* mellett elfogadják a rendszeroperátorok ellenőrző szerepét is: „Az Osnabrücki Egyetemen az új médiumok jogi kérdéseivel foglalkozó munkaközösség úgy véli, hogy az Internet egyelőre anarchisztikus, szabályozatlan terület, de álláspontjuk szerint a *cyberspace* önszabályozó rendszere létrehozott egy belső ellenőrzést és egy viselkedési normarendszert. André Ehlers szerint ez nem más, mint a Háló etikettje, melynek lényegi alap-gondolata a 'legyünk egymásra kölcsönösen tekintettel' parancsa.”²⁶

¹⁹ Johanna E. Copeland, Edward M. Pinter and John J. Witmeyer: Where The Internet Goes, Law Does Not Necessarily Follow. <http://www.fmew.com/archive/intl/>

²⁰ Javrlepp, Harry: An introduction to the law of the Internet. www.inforamp.net

²¹ „Hakim Bey anarchista médiafilozófus úgy véli, hogy az utópista elméleteken és vágyaikon alapuló tekintélyellenes trendek furcsa mátrixot alkotnak. „Anarchisták, libertariánusok, szindikalisták, új-primitívek, poszt-szituacionisták, extrópiánusok s a többi szabadgondolkodó egy tábort képez.” Erdődi Katalin és Nagy Dorottya: Ideológiák és utópiák a kibertérben. Bevezető tanulmány. OTDK 2003:22.

²² 1996-ban egy angol nyelvű hírsorozat honlapján megjelent a *RHONDA Kezdeményezés* manifesztuma. Külön csoportot alkotnak az Interneten a jog-anarchisták, akik a szerzői jog intézményének abszurditását hirdetik és követelik annak eliminálását. „A *RHONDA* kezdeményezés bejelenti, hogy megjelent a kibertérben, azzal a szándékkal, hogy a könyveket elrabolja a gazdagoktól és a szegényeknek adja.” Erdődi Katalin és Nagy Dorottya, i. m., 25-26.

²³ Erdődi Katalin és Nagy Dorottya, i. m., 22-26.

²⁴ Verebics, i. m. 13.

²⁵ Panasztétel, levélbomba, UDP. (Usenet Death Penalty)

²⁶ Muraközi Gergely: Tiszta Amerika, avagy a magyar Net ön-, köz- és magán-szabályozása. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/?p=23>

Az Internetet illetően ezek szerint már nem beszélhetünk anarchiáról, hiszen a szükséges mértékű szabályozást biztosítja a *netikett*, a rendszeradminisztrátorok csapata és a jog. Nyilvánvaló tehát, hogy a szabályozatlan tér (*rechtsfreier Raum*)²⁷ mítoszba szertefoszlott. Az Interneten uralkodó életviszonyok között azonban a standard jogesetektől gyakran távol eső, bonyolult és nem ritkán a nemzetközi büntetőjog, a magánjog vagy az eljárásjog tereumát érintő kérdések is előfordulnak. „Az Internet jogának megvannak a maga sajátosságai, amelyek a hálózati életviszonyok semmi más-hoz nem hasonlítható jellegéből fakadnak. A jog pedig a maga eszközeivel igyekszik a változásokba is egyfajta mechanizmust, rendszert, kezelhetőséget bevinni és ez által elősegíteni az új kommunikációs formák által hozott változások beilleszkedését hétköznapijainkba.”²⁸ Az Internet egyidejűleg vet fel kérdéseket a jog minden területén, a büntetőjogtól a szellemi tulajdon jogáig, az alkotmányjogtól a nemzetközi jogig.²⁹

Cyberlaw

Mivel a *netikett* kimerül a „legyünk kölcsönösen tekintettel egymásra” elv alkalmazásában, a gyakorlat azt mutatja, hogy szükség van erősebb és biztonságosabban érvényesíthető (a hatóságok előtti jogérvényesítésre alkalmas) szabályokra is, amelyek lényegüknél ragadják meg a hálózat jogi problémáit.³⁰ Az Internet és a jog kapcsolatát számtalan tanulmány elemzi, és több meghatározó elmélet, rendszerezés született. Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – ezek közül kívánok néhányat bemutatni.

1996-ban az *Electronic Mall Bodensee* St. Gallen-i rendezvényén Herbert Burkert professzor az Internet és a jog viszonyát átfogóan tárgyaló előadásában (*Internet und Recht: Einführende Bemerkungen, Tagung Internet und Recht*) úgy vélekedett, hogy bármennyire is bonyolult jogi helyzeteket teremt az Internet, az alkalmazandó jog mindig fellelhető. Mindezzel párhuzamosan azonban politikai jellegű dilemmával is szemben állunk, ugyanis a jog lényegében állami beavatkozást, egyfajta intervenciót jelent, ami ellentétes a piac és a társadalmi viszonyok önszabályozó mechanizmusai-val.³¹

Mathias Münch-Dalstein 1996-ban kísérletet tett az Internet jogági besorolására, és „Az Internet jogi problémái” című művében az Internetet a telekommunikációs jog, illetve a média jog területén helyezte el.³²

Curtis E. A. Karnow megkérdőjelezi a „kiberjog” (*cyberlaw*) fogalmának létjogosultságát. Szerinte a *cyberlaw* mint az elektronikus kommunikációval összefüggő jog-

²⁷ jogmentes terület

²⁸ Verebics János: A szabadság, a tér és a normák.12. www.extra.hu/verebics

²⁹ Goldwin, Mike: The law and the Net: Problems and Prospects, www.eef.org/pub6Legal/law_of_the_net.goldwin.article

³⁰ Verebics János A tér, a szabadság és a normák. Vázlat az Internet jogának fogalmi megközelítéséhez. <http://mek.oszk.hu/01400/01408/01408.doc>

³¹ Peter Knetli: Löschtaste für Online-Handel, <http://www.onlinereports.ch/1998/onlinehandelUB-Szuerich.htm>

³² Braun/Gerlach/Münch-Dalstein: <http://www.intelleprop.mpg.de/Online-Publikationen/Online-Publications.HTM>

szabályok összessége éppúgy nem létezik önállóan, mint ahogy „a könyvjog, az újságjog, a tévéjog, a bevásárlóközpontok joga, a videó játékok joga vagy akár a mosógépek joga” sem.³³

Az amerikai szemléletre az Internet és a jog kapcsolatát illetően az jellemző, hogy a kibertér életviszonyait egyfajta egységnek tekintik, és a problémákat előfordulásuk gyakorisága, illetve gazdasági és kereskedelmi jelentőségük szerint csoportosítják. Jó példa erre Larry Lessig, David Prost és Eugene Volokh internetjogi felosztása, ami a következő elemeket különbözteti meg:

- *copyright* (megengedett felhasználás, szolgáltatók felelőssége);
- *privacy law* (alkotmányjogi megközelítés, titkosítás, anonimitás);
- *trademark (domain)*;
- rágalmazás (*libel law*);
- a véleménynyilvánítás szabadsága (*free speech law*);
- a szerződések joga (*contract law*);
- tartalomszolgáltatás (*content regulation*).³⁴

Oliver Hance amerikai jogász két csoportba osztja a bűncselekményeket az Internet szempontjából:

1. Hagyományos bűncselekmények, amelyek esetében az Internet a kommunikációs eszköz szerepét tölti be (kábítószerrel kapcsolatos információk, terrorizmushoz, maffiatevékenységhez adott instrukciók, pornografikus anyagok terjesztése).
2. A hálózat és a számítástechnika felhasználása jogellenes célok érdekében (számítógépes bűncselekmények a világhálón), ezen belül
 - a) engedély nélküli csatlakozás a hálózathoz,
 - b) kárt okozó tevékenység vagy kárt okozó anyagok közzététele (dokumentumok eltulajdonítása, lemásolása, vírusok és féregvírusok terjesztése, szerzői jogi kalózkodás, szabotázs),
 - c) információ illetéktelen elfogadása (például amikor a *hacker* – észlelve az Interneten továbbított elektronikus impulzust – eltulajdonítja a nem neki szánt információt).³⁵

Az európai jogalkotást inkább az jellemzi, hogy az Internet és a jog viszonyát jogáinként próbálja rendezni. Ezt mutatja az Európai Unió jogrendszere is, ami az internetes bűncselekményeket nyolcféle jogvédele területre osztja fel:

1. nemzetbiztonság (bombák, kábítószeres illegális előállításához nyújtott segítség, terrorista tevékenység);
2. a fiatalkorúak védelme (a marketing visszaélésszerű formái, erőszak, pornográfia);

³³ Curtis E. A. Karnow: *Recombinant Culture: Crime in the Digital Network*. www.sgrm.com/art-6.htm

³⁴ Larry Lessig, David Prost és Eugene Volokh: *Cyberspace Law for Non-Lawyers*.
http://www.fff.org/Legal/CyberLaw_Course/

³⁵ Hance, i.m. 163-164.

3. az emberi méltóság védelme (fajgyűlölet, faji megkülönböztetés);
4. gazdasági biztonság (hamisítás, iránymutatás pl. hitelkártyák hamisításához);
5. az információ biztonsága (*hacking*);
6. a magánszféra védelme (személyes adatok jogosulatlan továbbadása, elektronikus zaklatás);
7. a jó hírnév védelme (rágalmazás, becsületsértés, jogellenes összehasonlító reklám);
8. a szellemi tulajdon védelme (oltalomban részesülő szellemi alkotások jogosulatlan továbbadása).³⁶

Ezzel összhangban írták alá 2001-ben a számítógépes bűnözésről szóló budapesti egyezményt (*International Cybercrime Treaty*) is. Erről a dokumentumról röviden annyit kell tudnunk, hogy az egyezmény megoldást kínál a nemzetközi kiberbűnüldözés jogi problémáira, lehetővé teszi például a számítógépes bűnözéssel gyanúsított személyek kiadatását. Ellenzői szerint azonban túlságosan széleskörű jogszabályokat biztosít a hatóságoknak, és nincs kellő mértékben tekintettel az állampolgári jogokra. Az angol *Cyber-Rights and Cyber-Liberties* elnevezésű polgárjogi szervezet szerint az egyezmény kiterjeszti a hatóságok jogkörét, miközben nem védi az egyének adatait, és így „orwelli rémálom” kialakulásához vezethet.³⁷ Az *American Civil Liberties Union* kritikája szerint több hibája is van az egyezménynek, így például figyelmen kívül hagyja a magánélet és a civil jogok védelmét, túlságosan tágan értelmezhe-

tő, és túlzottan leegyszerűsíti a copyright szabályokat.³⁸ Az egyezmény csak akkor emelkedik törvényerőre, ha a 43 aláíró közül legalább öt ország beépíti azt saját jogrendjébe – ez egyes államok számára akár öt évbe is beletelhet, és a ratifikálás eddig még csak négy ország esetében történt meg.³⁹

Epilógus

Karnow megállapításával, miszerint a *cyberlaw* nem létezik önállóan, sok szempontból egyet kell értenünk, hiszen való igaz, hogy helyesebb lenne a különböző jogágaknak az Internetre vonatkozó szabályozásáról, illetve az Internettel kapcsolatos jogesetokról beszélni. Sőt, bizonyos esetekben nem is külön nevesítve az Internet szabályozásáról, hanem bizonyos jelenségek, jogi fogalmak hálózati vonatkozásairól van szó – például a szólásszabadság, a rágalmazás vagy a becsületsértés már ősrégi jogi kategóriák, amelyek az Internettel kapcsolatban csupán új dimenziót nyertek.

³⁶ Verebics: A szabadság, a tér és a normák, 10. www.extra.hu/verebics

³⁷ Budapesti egyezmény a számítógépes bűnözés ellen. <http://www.jogiforum.hu/hirek/2695>

³⁸ The Seven Reasons why the Senate Should Reject the International Cybercrime Treaty. <http://www.aclu.org/Privacy/Privacy.cfm?ID=13475&c=131>

³⁹ Budapesti egyezmény a számítógépes bűnözés ellen. <http://www.jogiforum.hu/hirek/2695>

Bizonyos problémák viszont csakis a hálózatra jellemzőek, ilyenek például a rákapcsolódással, a titkosítással, a hálózati biztonsággal, a szerzői joggal vagy a *domain* nevekkel való visszaéléssel (*domain gabbing*)⁴⁰ kapcsolatos jogi kérdések.

Mindenképpen hasznos lehet tehát egy olyan összefoglaló, ami legalább címszavakban megpróbálja átfogni az Internet és a jog fő kapcsolódási területeit:

- a szellemi alkotások (ezen belül kiemelten a szerzői jog és a védjegy jog hálózati vonatkozásai, a *fair use*, és a szolgáltatók felelőssége a hozzáférés terén);
- a magánszféra védelme (alkotmányjogi vonatkozások, titkosság, a személyes adatok védelme, titkosítás, anonimitás);
- a szólásszabadság (véleménynyilvánítás, *cybersex*, obszcenitás, gyermekpornográfia, zaklatás, támadó jellegű beszéd, büntetőjogi aspektusok, rágalmazás, becsületsértés, a gyermekek védelme);
- a reklám (*telemarketing*, *spam*);
- az e-gazdaság (fizetés hitelkártyával vagy új elektronikus közvetítő eszközök, virtuális pénz igénybe vételével, hálózati szerencsejáték);
- a digitális aláírás (kriptográfia);
- az *on-line* banki tevékenység;
- a szerződések (felelősségvállalás, joghatósági hatáskörök);
- a telekommunikáció.⁴¹

Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy a *cyberlaw* a fentiekből következően sem létezhet önállóan, s így csupán az Internettel kapcsolatos jogi problémákról, illetőleg hálózatspecifikus jogszabályokról beszélhetünk. Az Internet szabályozása kapcsán nem kevésbé fontos, továbbgondolandó kérdés az, hogy az Internetre vonatkozó szabályok, illetve a hálózattal kapcsolatos jogesetek milyen érdekek érvényesülését tükrözik, és az is, hogy egyes hálózati jogi kérdéseket miképpen kezel a jog. Természetes, hogy az üzleti szféra (a szoftvercégek, a lemezgyártó vállalatok stb.) érdekei ütközhetnek a civil szféra érdekeivel és a hálózati társadalomnak a szabadságjogokról vallott nézeteivel. Ugyanígy érdekes lehet az államérdekek és a magánszféra szembenállása is bizonyos hálózatspecifikus kérdésekben (pl. titkosítás). Szintén kérdéses, hogy a hagyományos jogi kategóriák (pl. a szerzői jogok) miképpen alakulnak át az Internet hatására (ld. szoftverjog).

⁴⁰ Internetes címléfoglalás, domain nevekkel való kalózkodás. Gyertyánfy Péter: Jogharmonizáció az információ társadalomban. Magyar Tudomány, 1998/2.

⁴¹ Verebics, i.m. 20-21, Hance, i.m. 31-200, Wentk, Richard: The Which? Guide to the Internet. Penguin Books, London, 1997.

IRODALOM

- Berger, John (1976): *G. Európa*, Budapest
- dr. Bozsi Zoltán – J.M. Baturin (1989): *Számítástechnika és jog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Braun – Gerlach – Münch – Dalstein: <http://www.intellecprop.mpg.de/Online-Publikationen/Online-Publications.HTM>
- Cerf, Vinton G.: Truth and the Internet, <http://www.isoc.org/internet/conduct/truth.shtml>
- Chesterman, John – Lipman, Andy (1988): *The electronic pirates*. Routledge, Filey,
- Johanna E. Copeland – Edward M. Pinter – John J. Witmeyer: Where The Internet Goes, Law Does Not Necessarily Follow, III of Ford Marrin Esposito Witmeyer & Gleser, L.L.P. <http://www.fmew.com/archive/intl/>
- Erdődi Katalin – Nagy Dorottya: A kibertér ideológiai és utópiái. TDK dolgozat a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Szociológia Szekcióján. II. helyezett. OTDK 2003 különdíj. www.jeux.hu, www.internetjog.lap.hu
- Fehér Katalin (1999): Metaforák a virtuális valóság jellemzésére a magyar sajtóban. *Jel-Kép*, 1999/4
- Fuller, L. (1975): *The Mortality of Law*. Yale
- Goldwin, Mike: The law and the Net: Problems and Prospects. www.ecf.org/pub6Legal/law_of_the_net.goldwin.article
- Gyertyánfy Péter (1998): Jogharmozás az információs társadalomban. *Magyar Tudomány*, 1998/2.
- Holl András (1998): A világot átfogó háló: a WWW. *Magyar Tudomány*, 1998/2.
- Hance, Oliver (1997): *Üzlet és jog az Interneten*. Panem-McGraw-Hill Boot Company, Europe
- Jasper András (2001): Jog és informatika az otthonunkban I-II. *PC World*, 2001. június, július
- Javrlepp, Harry: An introduction to the law of the Internet. www.inforamp.net
- Johnson, David R. – Prost, David (1996): Law and Borders: The Rise of Law in Cyberspace. *Stanford Law Review*, May 1996, vol. 48. No.5
- Karnow, Curtis E. A.: Recombinant Culture: Crime in the Digital Network. www.sgrm.com/art-6.htm
- Knetli, Peter: Löschtaste für Online-Handel. <http://www.onlinereports.ch/1998/onlinehandelUBSzuerich.htm>
- Leiner – Cerf – Clark – Kahn – Kleinrock – Lynch – Postel – Roberts – Wolff: A Brief History of the Internet. www.isoc.org/internet/history/brief.html
- Larry Lessig – David Prost – Eugene Volokh: Cyberspace Law for Non-Lawyers. http://www.eff.org/Legal/CyberLaw_Course/
- Lessig, Lawrence (1996): The Zones of Cyberspace. *Stanford Law Review*, May 1996, vol. 48. No.5
- Levinson, Paul (1997): *The soft edge: a natural history and future of the information revolution*. Routledge, London – New York, Liszka Tamás: Multimédia a Weben. <http://www.fil.hu/uniworld/>
- Lowe, Doug (1996): *Networking for Dummies*. IDG Books Worldwide, Chicago – Indianapolis – Southlake
- Moore, Richard K.: A Kibertér Rt. és az Infomágnások Kora. *Replika*, 27 sz.
- Muraközi Gergely: Tiszta Amerika, avagy a magyar Net ön-, köz- és magán-szabályozása. <http://www.jogiforum.hu/>
- Wernhard Möchsel (1998): Az Internet-használat versenyjogi és szerzői jogi aspektusai. *Jogtudományi Közlöny*, 1998/10.

- Németi Ferenc (2001):** Ami a tied, az a mienk. *Computeraktív*, 2001/6.
- Pásztor Miklós:** Az Internet DNS, elv és konfiguráció. <http://www.iif.hu/~pasztor/dnslap.html>
- Partridge, Jeffrey:** Reconsidering Reader Utopia in Hypertext Fiction.
<http://courses.nus.edu.sg/course/elljflp/ht/Essays/Partridge/index.htm>
- Sugár János :** A gondolkodás médiuma. <http://www.artpool.hu>
- dr. Szecskay András (2000):** Az Internet alapvető jogi problémái. Előadás a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Jogász Egylet „Az információs társadalom hatása a jogrendszerre” c. közös konferenciáján, 2000. szeptember 4-5. <http://www.szecskay.hu>
- Tamás Pál (1998):** Az üvegszálás polisz felé? A háló mítoszai és a globalizáció. *Magyar Tudomány*, 1998/2.
- Vadász Dénes:** Számítógépek, számítógéprendszer. <http://www2.iit.unimiskolc.hu/~vadasz/GEIAL201/index.html>
- Verebics János:** Fürkészek, reszkessetek! Az elektronikus levéltitokról. www.mek.iif.hu/porta
- Verebics János:** Az Internet megszolidítva. Az Internetről és a büntetőjogról.
www.mek.iif.hu/porta
- Verebics János:** Tér, szabadság, normák. www.extra.hu
- Verebics János:** Internet és jog. www.extra.hu
- Verebics János:** Coltok szava, délidőben. 2.o. www.extra.hu/verebics
- Verebics János:** Elektronikus kereskedelem. www.mek.iif.hu/porta
- Wentk, Richard (1997):** *The Which? Guide to the Internet*. Penguin Books, London